

PÁROS LÁBBAL A KILIMANDZSÁRÓ SARÁBAN

„Emlékező novella”

Előttünk tornyosult a Kilimandzsáró

A hegymászó vállalkozás tapasztalt, közlünk való tanácsadója és szakértője az indulás előtti utolsó „eligazítás” alkalmával nyomatékosan figyelmeztetett mindenkit: „Vigyázzatok, ez egy nagy, ravasz hegy. Vénemberek is komótosan megmászhatják. Úgy néz ki, mintha az egész közepes séta lenne, de semmi nyargalászás, ha nem akarjátok kitörni a nyakatokat, vagy kiköpni a tüdőtlötet!”

Ezzel minden lehetséges várakozást felülmúlva nekiiramodott a kora délutáni, menetrendszerű eső előtt sűrűsödő párafalnak, akár egy kőszáli kecske, és pár tucat lépés után el is túrt benne a szemünk előtt. Nagyon rosszul tette; egyes egyedül csak a mindenkori győzelem vágya vezérelte.

Eleinte rendületlenül inaltunk, később megrendülten vánszorogtunk utána, néha tévelyegtünk is egy kicsit a sűrűben. A vége felé persze már maga is kimerülten támolygott, de fő a dicső kezdet.

Indulás után alig egy laza órával, a helybéliek kísérteties megelőző intelmeinek szellemében, valóban megeredt az eső. Nem az igazi trópusi: amelyik hegyeket görget, utakat, hidakat, kocsikat, jószágot, falvakat, miegymást sodor el... de utána egy-két órán belül eláll, és helyet ad a nap mindent megszáritó, vigasztaló sugarainak. Tisztességes, hazai, tartós, októberi eső nyekkent ránk. Áztató, kilátástalan, és ahogy gebeszkedtünk fölfelé a térképekhez és korábbi biztatásokhoz képest igen csak meredek lejtőn és kiismerhetetlen ösvényeken, egyre hidegebb és mind októberibb.

Mikorra fölfelé menet kikecmeregtünk a felhőkbe, besötétedett. Így csak korábbi és máshonnan származó tapasztalatok alapján sejtettük, micsoda ragyogó kép tárulhatott volna elénk a felhők fölött az alig órányival korábbi naplemente rövid, de minden tűzijátékot felülmúló pillanataiban. A reggel persze majd kárpótol a veszteségért. Így is lett.

Helybéli vezetők és teherhordóink már jóval előttünk megérkeztek az első állomáshoz, kiszuszogták magukat, és fülig érő szájjal vigyorogva tereltek bennünket egy dermesztően hideg kóhodályba. Lám, lám, minden mennyire viszonylagos! Még fagypontra sem süllyedt a hőmérséklet, viszont odalent, alig pár ezer méternyire és pár órányira még harmincöt plusz fokot mértünk. Öt kemény orosz tél után sem zuzorogtam annyit, mint Kelet-Afrikának azokon a vendégtaszigálón, tapasztalt földrajztudós, választott „vezérünk” állítása szerint „meleg” hegyóriásain (Kilimandzsáró, Meru, Kenya, Elgon stb.).

Bölcsész–nyelvész önvédelmi sugallatú érvünk, afféle hittételünk, miszerint „bennünket a hegyek csak addig érdekelnek, ameddig lakotak”, mindegyik következő, ilyesféle rendhagyó magaslati alkalommal dermesztően és szemrehányóan helytállónak bizonyult.

De máris megvirradt, és a reggeli látvány azt az érzést sugallta, hogy akár végig is sétálhattunk volna a világ fölött elterülő pára vánkosokon, valóban fölülmúlhatatlan kárpótlást jelentett az előző estén elmulasztott alkonyi kép ellensúlyozásaképpen.

Némi elemi, tétova szolidaritásból fakadó, önsanyargató további kapaszkodás után mi, néprajzosok visszacsoszogtunk a lejtőn, lefelé. Derűs, kipihent tekintettel és némi filosz elégtétellel szemléltük a nyomunkban föltűnő és a magatehetetlenség határáig kimerült, mellettünk elgörgő szedett-vedelt, valaha fehér, abban a pillanatban viszont rőtre rongyosodott képű, valahogy mégis kérkedően büszke, szórványos turistacsoportocskákat.

Odalent húséges kis piros autóknk, „Jumbe” várakozott ránk a parkolóban. Aki azt állítja, vagy valóban úgy véli, hogy egy szűk, poros, fülledt és bűdös járgány nem lehet igazi otthon, nagyot téved.

Egy kevés fémes krahácsolás, némi gépi, utána egy kis emberi torokból származó kemény biztatás nyomán meglódulunk... és máris Moshi YMCA-szállásán liheg a két „földhözragadt” magyar. Semmi bajunk nincs a többiek valahol talán mégis egészséges sziklamászó tébolyával, de legalább néhány napra igazán afrikaivá válhat ennek a „leszorult kis csapatnak”, vagyis néprajzos párosunknak a világ.

Mi kínálkozhat számunkra innen, a kelet-afrikai mércével már szinte túlcivilizálódott városkából, ahol a tolerancia olyan mértékű, hogy a helyi mecset, az iszlám előretolt rozoga bástyája épületében működő boltban sört is mérnek? (Akkor legalábbis így volt. Szívesen megnéznénk, hogyan tükröződik a nyomakodó iszlám fundamentalizmus aban a boltocskában manapság, már ha még egyáltalán létezik.)

Persze, hogy Kibosho, a Moshi fejedelemség valamikori legfőbb vetélytársa és a Kilimandzsáró vitathatatlan ura a 19. század végén. Az egyik legnagyobb, legrenitensebb, és ennek köszönhetően talán a legismertebb... és galádul elfelejtett, igazán a gyarmatosítás előtti időkben virult csagga államalakulatocska. Az, amely pár emberöltőnyi, néha ádáz küzdelem által maga alá gyúrta a szomszédait, és afféle kis királysággá emelkedett.

Moshi is az volt valamikor. Tehetséges főnöke, meli a 19. század vége felé ügyesen csapta be a mindenkori (zanzibári [szuahéli], német majd angol) terjeszkedőket. Így tett szert a szomszédos fejedelmekkel szemben nagyobb vagyonra, befolyásra, és „pedálozó”, vagyis lefelé (a helybeliek számára) despotikus, fölfelé (az idegenek iránt), a számára elérhetőnél nagyobb erők előtti némi hajbókolás által ideig-óráig működtethető, helyi hatalomra.

De mégis, a tétova, némiképp romantikus rokonszenvünk és talán valamelyes tárgyi tudásunk, meg a közvetlenül kínálkozó lehetőségek végül is Kibosho és Sina Mangi, annak legendás főnöke és utódai mellett szóltak. De vannak-e utódai a nagy főnöknek? Bizonyára. Királyi főnök volt, számos feleséggel, hogy is ne lennének! De ilyen rövid idő alatt hozzáférhetők-e, elérhetők-e számunkra? Majd meglátjuk.

Mindenesetre a kiválasztott cél felé járható út vezet. Néhol ugyan gyanúsán rezegnek a mély horhosok fölött nyers rönkből összetákolt hidacsok, viszont még buszok is járnak rajtuk, szóval nyomulunk tovább, csak legföljebb magunk is reszketünk egy kicsit.

Az ősök utáni kutáskodás ugyan nem jelentéktelen, de nem is az egyetlen lehetséges feladat. Sok minden akad itt, amit mások már leírtak ugyan, de azóta alapjaiban megváltozott. Viszont, valójában csak kurta napjaink – helyesebben naptöredékeink – vannak a vizsgálódásra. És még ezek a töredékek is tovább aprózódnak!

Szinre természetes, hogy a helyi iskola udvarára betolatott autónk indítókulcsa a rácsapott kocsiajtó mögött maradt. Azoknak a kisiskolás gyerekeknek már régen nem volt ekkora örömben és mulatságban részükhöz: két hóbertos fehér alak kering egy kis piros autó körül, és érthetetlen nyelven káromkodik (ugyan i mást is tehetne?) Váratlan ajándékként vége szakad az óráknak, a zsvajgó sereg szertefut, hogy kerítsen valami drótot, amellyel hozzáférhetünk a „zárt tér szabadságához”. Kár, hogy Kibosho szélén nincs MÉH-telep! Annyi ócskavassal sereglettek vissza, és juttattak sikerhez.

És bár nem szándékosan cselekedtünk, ennél kiválóbb hírverésre talán sehogy másként nem tehattünk volna szert. Perceken belül az egész település tudott rólunk, és arról is értesült, milyen jókat lehet rajtunk röhögni. Alig képletesen szólva, tárt karokkal fogadtak ezek után.

Kötelező látogatás a település minden titkáránál. Állami hivatalnok, de helybéli fiatalember. A csaggák, amit egyfolytában tapasztalhattuk, szeretik és megbecsülik a vendéget, de a nyakukban nemigen túrnek el idegent A „kolhozszervező”, hetvenes évekbéli, a fővárosból rájuk küldött kormányburokrata előtt is gödröt ástak, mondván, ha még egyszer megjelenik a környéken a süket szövegével, abban temetik el.

Minden rendben van tehát. A fiatal titkárfiú értelmes (a feladatához képest talán nagyon is), írástudó. Vaskos, kézzel írt helyi krónikát tesz elének. Maga készítette. Belepillantunk. Igazán érdekes, sőt biztosan értékes forrás lehet, de egyetlen számárfüles példánya még pár napos olvasásra sem volt számunkra hozzáférhető. No persze, ha határozott ígéretet is tisztos honoráriumot hoznánk valamilyen kiadótól... vagy akadna – akkoriban még otthon is igazi ritkaságnak számító – fénymásoló, az egészen más (lenne).

De – bármily szomorú – még a saját műveink a fiókban porosodnak azóta. Egynémely butuskák persze ennél többet, horribile dictu, még könyveket is írtak hasonló dolgokról. Műveik nyugodjanak békében!

Viszont azt, hogy ki volt Sina vagy az utóda, Sianga mangi... nos, azt csak az tudhatja, aki érzi is, mit jelem egy emeletről a népnek lehajított húsdarab. Mert hamarosan ilyesféle jelenetek földkezésének lehetősége is föltárult előttünk...

Tágas, nyílt tér, szinte fényűzés a gondosan ápoltság négy szintes ültetvények között. Amelyek esetében a földszint – zöldségfélék, a sárgarépatól a filodendron gumóig (ngimbi); 1. emelet – kávé (főleg arabica, de néhol még robusta is); 2. emelet – ahonnan a banán (csak a Kilimandzsáró lejtőin vagy 17 féle) napernyőt tart a kényesebb vetemények fölé; 3. emelet – mangó, avokádó és épületfának használt európai eredetű kórisfa-féle. Nem megy itt kárba sem egy csöpp víz, sem egy maréknyi trágya.

Az említett tér angol pázsitszerűségéről a rajta kószáló jószág gondoskodik (kíméletesebben nyírja, mint bármiféle gép). Hetente csak háromszor szorulnak félre az állatok, amikor tarka piaci sokaság foglalja el a helyüket. Nem szupermarket, még csak nem is bazár, hanem igazi élettér: emberléptékű, nyüzsgő, de nem nyomaszt, szívdobbanások ritmusára működik. A „sarkán” (errefelé ugyanis semmi sem igazán szögletes) a környezőknél föltűnően nagyobb épület. Öreg Massawe, csodadoktor, faragóművész és *hivatásos* ősz „egyosztatú” (micsoda korlátolt szakkifejezés!) lakóhelye.

A háza tornácán tevékenykedő aggastyán bájosan bumfordi fa- és kőfaragványai mutogatása közben rendbe tesz a (természetesen) hiú kamaszlányok fogazatát, s mellesleg azt is közli velük, hogy arrafelé mindenki jöttment, csak az ő nemzetségének elődei potyogtak le oda, egyenesen a Kibo tetejéről, akár a kövek (*mawe*), ő is ezért Massawe. Egyébként ma éppen hetvenöt éves. Ezért persze a fogadásunkért kijáró és senki számára sem kínos vagy megalázó baksis is kissé vaskosabb lesz. Az este benyelt delejes főzet (banánból, köles zúzalékból, mézből... és még ki tudja, miből készült *pombe*) hatására másnapra már kilencvenegy lett. Mindig pontosan annyi, amennyinek érzi magát.

Impozáns, kalapos alak közeledik a gyepen át. Kimért lépésekkel kerülgeti a friss tehénlepényeket. Különös módon körüluggi az általános megbecsülés és tisztelet aurája. Ő Bwana William, a Legendás Sina Mangi öccsének és utódának, Sianga főnöknek a dédunokája.

Nem hiszek a született vagy „örökös” arisztokráciában, csak a szellemi ismerem el, de ebben az emberben mégis van valami. Bizonyára a neveltetése, és még ki tudja, mi más... A portája terjedelmes és patikatiszta. Asszonyok püfölik rudakkal, morzsolás helyett, a kukoricával teli vastag zsákokat. A tágas színt körülfutó kabaktökindák levélzete rejtélyes módon enyhíti a párás fülledtséget. A kötelező, a mindig futkosó mzunguk kedvéért alig órányira zsugorodott üdvözlő trécselést „terepbejáró” séta követ.

Az első állomás a községi italmérés. Itt is minden tiszta. Csak helyi *pombe* kapható. A másfél-két literes nyeles tökedények első tekintetre riasztónak tűnnek, de még a belső felületüket borító vastag lepedék is

hasznos fermentáló szer. Egyszóval, itt minden elfogadható, élettani megalapozottságú ütemben zajlik. Egy „pofa pombét” persze nem lehet úgy bedobni, mint mondjuk egy „felest”.

Ha nem is a családi–nemzetségi esti tűz körül zajlik, de ez a „tevékenység” is megmaradt társadalmi eseménynek. A helybéli vendégek számára fontosabb az együttlét öröme, mint maga a „fogyasztás”. Az idegen, ilyen ritka esetben különlegesen értékes „préda” megitatása kötelesség, kifaggatása élvezet. Amíg birkózunk a feladat első részével és az elvégzését követő enterális tüneteit távlatának fenyegető gondolatával, az eszmecsere során kirajzolódnak előttünk a szakmai lehetőségek.

Itt van előttünk például, elérhető közelségben, egy Afrikában, de talán a világon is páratlan öntözési rendszer. A kellő részletekre kiterjedő leírásához hosszú tanulmányok lennének szükségesek, a jelenség egyébként akár komolyabb monográfiára is érdemes lenne... már amennyiben még mindig megragadható.

De vázlatosan: Kibosho földjeit sőt egész Csaggaföld jó fél Dunántúlnyi területét egyszerű, a nehézségi erő által működtetett, alig arasznyi–félméternyi szélességű vízelosztó csatornák hálózják be. Átaluk minden parcella, és nem túlzás, minden haszonnövény megkapja a számára szükséges, éltető hegyi forrásvizet. Az európaiak még azt sem tudták igazán, hol keressék a legendás Hold-hegyeket, amikor ez a rendszer itt már működött.

A közösség által kiválasztott és annak osztatlan bizalmát élvező „csatorna-felügyelők” járnak szakadatlanul az életadó árkocskák hálózatát. Rendszerint népes (idegenek érkezésekor még népesebb és lelkesebb) kamaszsereg kíséretében. A felügyelő és segítői minden korhadó ágdarabot, gizgaszt, ürüléket, döglött patkányt stb. nyomban eltávolítanak a vízfolyásból. Hanem egyes elágazásoknál vaskos banánlevél-kötegek áznak a sodrásban. – Az miért van ott? – kérdezzük, mintha nem tudnánk.

Az egyik kölyök máris túlbuzgón ugrik, hogy megmutassa: átteszi a másik ágba, és nyomban megváltozik a víz folyásának iránya. Remek. Csakhogy félpucér fenekén a következő pillanatban csattan a felügyelő pálcája! Ez a belenevelődés iskolája! Ugyanis minden portának megvan a maga vízadagja. Ennek odajuttatása a felügyelő joga és kötelessége. Ötletszerű megváltoztatása ennek a sorrendnek a rendszer egészét veszélyeztetheti, ezért tilos és büntetendő. De gondoljunk csak bele: a vonat sem indulhat el, amíg előtte piros a szemafor.

Haladunk tovább. A folyton nyafogó–kérincselő gyerekseregtől és a büszke, de szintén jutalmat váró felügyelőtől nem is olyan könnyű az elszakadás. Nem is lehetséges, de nem is kell. Pár órával később úgyis találkozunk megint. Ez ugyanis mozgó, zizegő, tevékeny, nyughatatlan és az idegent őszinte érdeklődés és segítő szándék miatt nyugodni nem hagyó világ. Szóval ismét összefutunk még, de további „üzlet” nélkül, vi-

szont újabb és semmivel sem kevésbé őszinte üdvözlések és mosolyok kíséretében válunk el egymástól

A vaskos banánlevelek egyszer csak megritkúlnak. Egy másik porta kisebb, a földhöz valahogy közeli épülete közé „nyomulunk” be. Shabani mester, William úr öccse/bátyja (?) portájára érünk. A mester persze éppen olyan földműves, mint bárki más, viszont remek tökedénykészítő és famegmunkáló. Feledhetetlen látvány, amint a laposra kalapált alumínium villanydrót milliméterese szabdalt darabkáit és a (Kelet-Afrikában is szinte már „őshonos”) cseh üveggyöngyöcskéket saját készítésű kis vésőjének fokával belenyomkodja a kabatók héjának külsejébe metszett likacskákba.

Közben megered a délutáni eső. Benyomakodunk a félig nyitott, szűk hálöhelyiségek egyikének eresze alá. Jó alkalom a bizalmat megszerző és talán némiképp erősítő (részben szuahéli nyelvű) társalgásra Shabani különös név egy csagga keresztény férfi számára. Mint kiderül, születése idejének jobb megjegyzése végett kapta, a régi szuahéli naptár megfelelő hónapjának neve után. Érdekes keresztények élnek errefelé. A piactér végében a badacsonytomajira kísértetiesen emlékeztető, vulkáni kőből rakott katolikus templom áll. Németek építették, még a 20. század elején. Eredetileg talán evangélikus templomnak... mindenesetre a legvénebbek közül máig jó néhányan evangélikusnak vallották magukat. Házigazdánk kivezet bennünket a külső udvar egyik távolabbi, árnyas zugába. Néhány sírhalom áll ott a lombok alatt. Ápolt, naponta körülöport, betonkeretes és -keresztes sírok. Régen az itteniek a kunyhók belsejében temetkeztek, csak a hittérítők nyomására telepítették ki őseik szellemeit az udvarra. Virágok nem díszlenek a halmokon, a kereszttek tövében mégis különféle – köztük nyeles, merítőkánálra emlékeztető – edényeket látunk. Kiderül róluk, hogy az elhunytak lelkeinek szánt pogány étel- és italáldozatok „tálalására” szolgálnak. Tágas és rugalmas az élő csagga lélek is. Lám, mennyi minden megfér benne egymás mellett békeességben.

Ilyen a házaktól pár száz méternyire az erdő szélén egy időszakos vízmosás alján található titokzatos, varázserejű kő is. Tisztességes darab. Valódi mérete nem látható, mert alsó része a földbe süpped, ki tudja, milyen mélyre. Ami kilátszik, az pár méter területű, és öles embernél jóval magasabb. A színe és állaga is kirí a környezetéből: jóval világosabb is keményebb a körülötte heverő kisebbeknél. Azért is tulajdonítanak neki különleges erőt, mert senkinek soha sehogy nem sikerült szétvernie, de még puskaporral fölrobbantania sem. Fölrobbantani egy szent varázkövet? Egyenesen kőbálványkáromlás, de legalábbis tanújele a régi hit ereje hanyatlásának Valamikor a serdülő fiúk beavatásában játszhatott valamilyen fontos szerepet, ennyi kiderül az összefutott öregek magyarázatából. Különös, hogy ilyen témáról éppen egy vénaszony beszél a legélénkebben... de már ő – és senki más – sem tud pontosabb részleteket a körülötte valaha lezajlott eseményekről és szertar-

tásokról. Van egy másik, sokkal régibb és fontosabb varázskő is, csak jóval messzebb, több kilométernyire, a sűrűben, a szomszédos Machame–fejedelemség határánál. Arról talán (majdnem biztosan) többet tudnak, és elevebb a számukra, ezért rejtegetik az idegenek elől. Régibb történeti forrásmunkákban is szerepel, ahol a beavatandó machamei ifjak kiboshóiak általi álnok lemeszárlásával hozzák összefüggésbe... Szóval sötét és titokzatos folt, jobb, ha békén hagyjuk, egyelőre.

Legközelebbi látogatásunk alkalmával megszemléltünk néhány, egy-két méter magasságú, gaz lepte, fekete kőkupacot. Sina nagyfőnök várának maradványai, legalábbis a kíséretünk szerint. Egyáltalán nem lehetetlen, de méreteinek és formájának fölméréséhez hetek vagy hónapok kellenének a sűrű bozót és helybeliek gyanakvása, netán ellenállása miatt. Mindenesetre tisztelettel övezik, aminek bizonyítéka az is, hogy bár ma már kőből, téglából, vályogból építkeznek (egyetlen hagyományos, régi, méhkas alakú, banánlevelekből rakott kunyhóra lertünk csak az egyik porta hátsó udvarában), ezekhez a kötőanyag nélkül rakott falmaradványokhoz mégsem nyúl senki.

Majdnem ugyanez a helyzet Kibosho egyetlen, a megszokottaknál sokkal nagyobb, kétszintes, masszív kőházával is. Igaz, a földszinti rész egyik sarkában népes család nyüzsög, és természetesen nem úgy bánik a „lakásával”, mintha valóban a sajátja lenne: karbantartás helyett inkább csak pusztítja. Az épület viszont szilárd, még kedélyesen pusztíthatják egy jó darabig. A nagy házat a németek ajándékozták Sianga főnöknek a 19–20. század fordulóján, a fáma szerint az említett templom építésének ideje körül, az isten házána helyéül szolgáló terület adományozása fejében. Ügyes kölcsönös adományozási aktus volt ez, olyasféle, amilyen mondjuk egy Korán beszerzésekor fordulhat elő. A szent könyv árusítását ugyanis az iszlám nem engedélyezi. Elért nem megy ritkaságszámba az alábbihoz hasonló párbeszéd: „Mit ajándékozhatok neked, muzulmán testvérem, azért, hogy nekem ajándékozzod a Koránodat?” – „Hát, mondjuk kétezer shillinget.” És Allah mosolyogva hallgat.

Sianga mangi kemény kézzel tartotta kézben a bátyja uralkodása idején alaposan megtépázott tekintélyű, már-már szétszéledésre kész nyáját. Ha kellett, hullottak a fejek; ha volt miből, hullottak a rangoknak és szolgálatoknak megfelelő méretű húsdarabok. A ház emeleti részének középső helyisége, ahová szilárd keményfa lépcső vezet fel, afféle uralkodói páholyként szolgált. Erkélyszerűen kiképzett oldalán, az alacsony korlát mögött ült trónszékén a főnök, és szemlélte népe előkelőinek gyakran ismétlődő fölvonulását. A háta mögött lejtősen kialakított deszkaemelvény máig áll. Azon heverték kiterítve az ünnepélyes alkalomra leölt állatok mindenféle részei. Ha érdemdús alak tűnt föl az öt-hat méternyire odalent elhaladó sokaságban, a főnök a nevét kiáltotta, és már repült is a tetteinek megfelelő nagyságú cubák. Akkor is a nevezettet illette, ha nem neki, hanem valaki másnak sikerült elkapnia. A legjelesebbek egyenesen uralkodójuk kezéből nyerhették el jutalmukat

Végül a nem személyes juttatásnak szánt maradék röpködött szerteszét, az összesereglett közrendűek nagy örömére.

Eddig a szájhagyomány. De az emberi szájnak az elhangzott szavakon és az általuk kiváltott kissé fanyarkás mosolyon kívül valami egyébvel is élnie kell. Néha egyszerűen illik, máskor egyenesen muszáj.

Ennek a napnak a már emlegetett tágas színben, Bwana William meghívására elköltött csagga ebéd volt a csúcspontja. A teríték bármelyik magyar paraszttanyán is „element” volna: cseréptányérok, vizespoharak, alumínium evőeszköz, csak éppen a nálunk sokfelé csak „helybéli rettenetes” néven emlegetett házi bor helyett korpás kefirre emlékeztető *pombe* és minden gyanús italnál biztonságosabb hegyi forrásvíz állt a viaszosvászonnal leterített asztalon. A szürke, főzeléknek látszó éték páratlan a maga nemében. Kész állapotban is fölismerhető alkotóelemei: szárazbab, kukorica, krumpli, tapióka gumó, főzőbanán, hagymafélék, marhahús és (mint a partvidéktől távolabb mindenütt) kevés só. A lazább szerkezetű ingrediensek péppé, a keményebbek (bab, kukorica, hús) félig főttek. Ha átlagoljuk az átlagot, majdnem jónak nevezhető. Mindemiatt a bedolgozása meglehetősen „dialektikus” feladatnak bizonyult: a szilárdabb részelt emészthetővé őrlésének igyekezete közben a pempő mindenféle nyomakodott, a nyelőcső kivételével. Az íze különben nem volt rossz, és a tápértéke is kétségtelen, csak az a félig nyers zebufaggyú...! Vendéglátóink csapata persze izgatottan figyel. Vajon nem vallanak-e szégyent a *mzunguk* előtt? Nem hát! A legdurvább modortalanság lenne itt a finnyáskodás. Valamivel kényesebb gyomrú barátomnak a szemfüles Naszreddin Hodzsáéra emlékeztető ügyeskedése folytán másfél mélytányérral gyúrtem le belőle. A legkisebb csorba sem esete így sem a csagga, sem a magyar becsületen.

Közben persze megint megsordult a Kibo eresze. Jó föld az ottani, és főként jól kezelt. Nem nyeli a vizet, mint valami tikkadt, szikes szavanna. Ezért is olyan vendégmarasztaló. Így történt végül, hogy páros lábbal bokáig cuppogva, kicsivel később páros kerékkel tengelyig tekergőzve vettünk, az alacsonynak bizonyuló kocsitetőnek köszönhetően, olykor valóságosan fájdalmas búcsút a Kilimandzsáró sarától.

Lírai csúcspont és végszó: Miskám! Ha olykor egyszerre jutsz az eszembe azzal a nagy „Fénylő Heggyel”, és ez – érthető okoknál fogva – elég gyakran előfordul, olyasféle csacsкасágok dudorászására érzek késztetést, amelyeneket, mondjuk Malacka ad elő a *Micimackó*ban. Például:

*Föl, föl a hegyre – amíg lakott!
Töltsünk még rajta pár szép napot!*

És, ha hiszel ennek lehetőségében, ha nem: az Isten éltesen sokáig!